

**ДІАЛОГ КУЛЬТУР В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ
В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена проблемі розгортання діалогу культур в американському суспільстві в першій половині ХХ століття. Проаналізовано дві домінуючі етнічні парадигми – англоконформізм та «плавильний ковзан».

Ключові слова: діалог культур, англоконформізм, плавильний ковзан, етнічна парадигма, американський спосіб життя, американізація, асиміляція, етнічна група.

Статья посвящена проблеме развития диалога культур в американском обществе в первой половине ХХ века. Проанализированы две доминирующие этнические парадигмы – англоконформизм и «плавильный котел».

Ключевые слова: диалог культур, англоконформизм, плавильный котел, этническая парадигма, американский образ жизни, американизация, ассимиляция, этническая группа.

The article deals with the issue of cultural dialogue in the American society at the beginning of the XX-th century. Two dominant ethnic paradigms Anglo-conformism and the Melting Pot are given consideration.

The keywords: cultural dialogue, Anglo-conformism, the Melting Pot, ethnic paradigm, American way of life, americanisation, assimilation, ethnic group.

Проблема розгортання діалогу культур є однією з найважливіших для українського суспільства в умовах формування гуманістичних засад образу держави в ХХІ столітті, пріоритетів у духовному житті нації, політиці та економіці, забезпеченні міжетнічного миру та національної ідентифікації. Саме тому особливої ваги набуває вивчення світової культурної спадщини з цього питання, зокрема Сполучених Штатів Америки.

Міжкультурна взаємодія етносів завжди була притаманна цій країні. В певні історичні періоди це ставало джерелом загострення етнокультурних суперечностей, знеособлення й асиміляції. Відомо, що в ХІХ – на початку ХХ століття в американському суспільстві домінували ідеї англоконформізму та «плавильного ковзана» («melting pot»), спільною рисою яких була американізація населення. Серед пріоритетів іммігрантів було вивчення англійської мови, злиття з американським способом життя, а не дотримання звичаїв та традицій свого народу, збереження рідної мови.

Сьогодні цій ідеї протиставляється ідея мультикультуралізму, спрямована на розвиток і збереження різноманітних культурних відмінностей в одній окремій країні. Це політика толерантності, яка вимагає паралельного існування культур, їхнього взаємного проникнення, збагачення і розвитку. Поява таких метафор, як «salad bowl»,

«tomato soup», «pizza», свідчить про те, що у розвитку американського суспільства настав новий етап, коли різноманітні етнічні групи виявляють беззаперечне бажання зберегти свою ідентичність, долучаючись до американської культури. Отже, міжкультурна взаємодія може також сприяти процесу зближення, консолідації суспільства, переходу національної моралі від індивідуалістичної до колективістської «ми-орієнтації». Такою формою взаємодії є діалог культур.

Складність та багатовимірність поняття діалогу і діалогу культур зокрема надає невичерпних можливостей для його дослідження. Актуальність зазначеної проблеми підтверджується також чисельними дослідженнями вітчизняних та зарубіжних вчених. Класиком теорії діалогу вважають М. Бубера. Проблема діалогу займалися у соціолінгвістиці (Л. Щерба, Л. Якубинський), літературній та філософській герменевтиці (Х. Гадамер), літературознавстві та семіотиці (А. Аверинцев, М. Бахтін, М. Лакшин, Ю. Лотман), філософії та релігієзнавстві (Л. Владиченко), теорії мовної та міжкультурної комунікації (Ф. Бацевич, О. Яшенкова). Взаємодію культур досліджували К. Леві-Стросс, С. Артановський, С. Арутюнов, Б. Єрасов, Л. Іонін, Н. Іконнікова, Н. Кошкарів, І. М'язова та ін.

Метою статті є проаналізувати соціокультурну ситуацію в американському суспільстві у першій половині ХХ століття на предмет наявності діалогу між культурами.

Існує певна кількість визначень поняття діалогу. В сучасній науковій літературі переважає тлумачення діалогу як форми усної розмови; розмови між двома або декількома особистостями; або літературного твору, написаного у формі розмови. Але не кожна бесіду можна вважати діалогом і не будь-який діалог є розмовою. Оскільки діалог передбачає наявність двох учасників, тобто людей, між якими виникають певні стосунки під час спілкування, латвійський дослідник Г. Буш у праці «Діалогіка і творчість» акцентує увагу на тому, що діалогу притаманні взаємовідносини, які характеризуються: «(а) внутрішньою спільністю партнерів... (б) наявністю єдиного предмета діалогу... (в) наявністю певної свободи обміну думками» [1, с. 157]. Розуміння діалогу як універсальної форми взаємодії «Я – Ти», як способу дослідження сутності людини та визначення її реального призначення у світі маємо в творчості М. Бубера та М. Бахтіна, які стверджували, що людина розкривається повністю в спілкуванні з іншою людиною, і вважали діалог вершиною спілкування. Подібної точки зору дотримуються М. Орлова та С. Ячин, які пропонують розглядати діалог як форму відносин «Я – Інший», що вбачає фундаментальний принцип зв'язку людини з іншими людьми та світом [4]. Досліджуючи філософські та релігійні аспекти проблеми діалогу, Л. Владиченко підсумовує: «Сутнісною характеристикою діалогу є рівноправні, симетричні, паритетні відносини суб'єктів діалогу, які одночасно є партнерами. Основою діалогу виступає єдність суб'єктів діалогу, яка виражається в близькості структур духовного світу, типовості проблемних ситуацій, що виникають перед суб'єктами, їх позиціями і точками зору. Вихідними принципами діалогу є визнання рівноправності інших людей; відкритість людини для діалогу; народження нового сенсу в позиціях суб'єктів діалогу. Метою діалогу є досягнення взаєморозуміння шляхом обміну сутнісними поняттями його учасників» [2, с. 168].

Таке розуміння діалогу заклали в ХХ столітті представники «діалогічної філософії» як реакцію на масштабний геноцид й ідеологічну нетерпимість, політичні, світоглядні, релігійні, моральні, психологічні обмеження та заборони, особливо характерні першій половині – середині ХХ століття. Важливим кроком на шляху їх подолання стає діалог культур як різновид міжкультурної взаємодії, що передбачає активний обмін культур, у той же час зберігаючи їхню самобутність. Поняття «діалог культур» широко вживають і трактують у наукових колах по-різному. Так, І. М'язова зауважує, що «соціальне явище діалогу культур історично виникає як констатація факту їх взаємодії, зокрема конструктивної чи деструктивної взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних) або між субкультурами в межах чітко визначеного просторово-часового континууму» [3, с. 4]. Є. Сайко вбачає у діалозі «...взаємодію з культурою, реалізацію та відтворення її досягнень, виявлення та розуміння цінностей інших культур, спосіб присвоєння останніх, можливість зняття політичного напруження між державами й етнічними групами. Він – необхідна умова наукового пошуку істини й процесу творчості в мистецтві. Діалог – це розуміння свого „Я” й спілкування з іншими» [5, с. 9].

Отже, чи можна говорити про наявність діалогу між культурами в американському суспільстві у першій половині ХХ століття? Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття у Сполучених Штатах домінуючою була теорія «англоконформізму», що вимагала підтримання англійських інститутів, визначених американською революцією, англійської мови, переважно англійської культури й американського способу життя як стандартного і супроводжувалась процесом активної «американізації» іммігрантів [6, с. 61]. Головну складову американської ідентичності вбачали в єдності, якої, як вважали, можна було досягти лише завдяки максимальній одноманітності. Тобто національна одноманітність була запорукою національної єдності, державно-територіальної цілісності.

Питання щодо доцільності приймати людей з усіх куточків землі поставало ще у ХVІІІ столітті. Відомо, наприклад, що один із засновників Сполучених Штатів, автор Декларації про незалежність (1776), третій президент США Томас Джефферсон, піклуючись про долю демократії, наголошував на цьому [9, с. 200].

Статусу державної політики англоконформізм набув наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття внаслідок процесу надто активної імміграції. Тільки за перші 15 років ХХ століття більше 13 млн людей прибули до Сполучених Штатів. Згідно з даними першого офіційного перепису населення, проведеного у 1790 році, у США проживало 3 929 214 американців, половина з яких були англійського походження, решта – ірландського, шотландського, валлійського, німецького, голландського, французького, шведського, фінського. П'ята частина належала африканцям [9, с. 200]. До початку ХІХ століття американці вважали імміграцію однією з необхідних умов розширення та зміцнення країни. З цієї причини до кінця ХІХ століття була незначна кількість офіційних обмежень щодо іммігрантів. Так, наприклад, існував закон, що забороняв в'їзд у країну злочинцям.

Починаючи з 1820-х років, кількість іммігрантів почала швидко зростати. В першій половині ХІХ століття серед тих, хто хотів знайти краще життя за океаном,

були переважно переселенці з північно-західної частини Європи. А починаючи з 1870-х все більше людей прибувало з країн східної та південної Європи – з Італії, Іспанії, Польщі, Росії.

Неоднозначне ставлення американців до питання імміграції спричинили такі фактори. По-перше, середня кількість представників інших культур зростає з 260 тис. людей на рік у другій половині XIX століття до 1 млн у 1905–1910 роках. У зазначений період і мігранти забезпечували більше 40 % приросту населення США. По-друге, з'явилися ознаки, що загрожували ідентичності США як країни з переважно білим протестантським населенням англосаксонського походження – приплив представників країн Південної, Східної, Центральної Європи, а також країн Азії. По-третє, ступінь асимільованості так званих «нових» іммігрантів був дуже низьким, оскільки вони не встигали адаптуватися до нових умов життя – не знали англійської мови, прагнули відокремитися, зберегти свої національні традиції. Це призвело до так званої американізації «нових» прибульців. На цьому процесі зауважував, наприклад, Т. Рузвельт у промові «Дійсний американізм» («True Americanism»): «Ми маємо американізувати їх (іммігрантів – А. Ш.) у всіх напрямках – у мові, політичних ідеях та принципах, у тому, як вони розуміють відносини між церквою та державою. Ми вітаємо німця або ірландця, які стали американцями, а не німця або ірландця, які ними залишилися... нам потрібні лише американці, а якщо вони такими є, не важливо, якого вони походження – німецького або ірландського» [13].

Обмеження процесу імміграції розпочалося ще у XIX столітті. Так, у 1882 році було прийнято закон, що не допускав китайців до Сполучених Штатів (Chinese Exclusion Act). У 1907 році Федеральний закон забороняв в'їзд дітям без батьків та душевнохворим. А в 1917 році було введено тест на грамотність. Особа, що не могла прочитати 30–40 слів рідною мовою, не допускалась на територію США. У 1921 році набув сили перший закон про квоти (Emergency Immigration Act of 1921), який регулював кількість іммігрантів. У 1924 році Конгрес прийняв імміграційний акт Джонсона – Ріда (Johnson-Reed Immigration Act), що запровадив щорічну квоту на будь-яку національність (2 % від етнічної групи, що проживала в США у 1890 році). Імміграція з Азії практично заборонена. Обмеження на китайське населення було зняте у 1943 році, а закон, прийнятий у 1952 році, дозволив людям усіх національностей ставати громадянами США [11, с. 9].

Появі цих обмежень сприяла доволі впливова організація, що на расовій або релігійній основі закликала до скорочення кількості іммігрантів. Це була Ліга обмеження імміграції (Immigration Restriction League) [9, с. 201].

Ліга обмеження імміграції була заснована у Бостоні (1894). Вона висувала такі завдання, визначені її конституцією: «Відстоювати і добиватись законодавчого обмеження й більш жорсткого врегулювання імміграції; видавати документи та брошури, розповсюджувати інформацію про неї (імміграцію – А. Ш.), влаштовувати зустрічі зі спільнотою задля формування суспільної думки на користь подальшої заборони в'їзду до США осіб, які вважатимуться небажаними для громадянства, або такими, що шкодять національному характеру» [12]. З діяльністю ліги пов'язане ім'я

її віце-президента, впливового адвоката, а також відомого своєю книгою «Кінець великої раси» («The Passing of the Great Race», 1916) історика й антрополога Медісона Гранта. Книга була спрямована на припинення процесу «розмивання» американської національної культури «новими» іммігрантами та встановлення першості «корінних» жителів США (тобто «старих» іммігрантів). Спостерігаючи за припливом людей з Південної та Східної Європи, Грант, зокрема, писав: «У результаті нова імміграція, хоча все ще включала представників Північної Європи, містила багато хворих, інвалідів, душевно хворих з найнижчих прошарків країн Середземномор'я та Балкан, кількість яких все збільшується разом із ордою бідноти з польських гетто. ...Американці взяли на себе тягар оздоровити та навчити цих бідних рабів, і як тільки вони зможуть говорити англійською, сприятимуть їх участі у політичному житті – спочатку на рівні муніципалітету, а потім – держави» [7].

Сьогодні цією працею навряд чи американці стануть пишатися, але на початку минулого століття вона була надзвичайно популярною та впливовою. Ідеї першості білої англосаксонської раси підтримували досить широко такі організації, як «Доньки американської революції», «Сини американської революції» та ін., найвпливовішою з яких була Ку-Клукс-Клан. Так, у 1939 році організація «Доньки американської революції» заборонила відомій у всьому світі співачці Маріан Андерсон брати участь у святковому концерті через колір її шкіри, оскільки за правилами організації білі та афроамериканці не мали право виступати разом.

Ставлення суспільства до процесу американізації було різним. Частина його щиро вбачала в цьому єдиний вихід на шляху побудови об'єднаної нації. Велику роль відводили системі освіти. Мобілізувались релігійні, освітні, політичні інститути, ставлячи на меті прискорити американізацію іммігрантів та національних меншин. Їх навчали англійської мови у школах і на виробництві, прогресивні реформатори впроваджували політику виховання віри в американські цінності та інститути. Що стосується афроамериканців, то на їхню освіту негативний відбиток наклав загальний расистський характер суспільства. Згадувані вище організації і, зокрема, Ку-Клукс-Клан вважали афроамериканців істотами нижчого класу. Звідси й окреме навчання білих та темношкірих дітей, недостатня матеріальна забезпеченість шкіл, низький рівень педагогічних кадрів.

Однак на фоні загального націоналістичного протистояння знайшлося чимало людей, які вбачали в цьому процесі загрозу громадянським правам та демократичним завоюванням. На сторінках іммігрантських газет постійно з'являлась критика політики американізації, іммігрантська інтелігенція також відкидала бачення США як виключно англосаксонської країни. З різкою критикою расової дискримінації виступала організація «Національна асоціація розвитку кольорових народів» (The National Association for the Advancement of Coloured People (NAACP)). Її засновниками були Мері Овінгтон, автор праці, спрямованої проти расової дискримінації «Напівлюдина: статус негра» («Half a Man: The Status of the Negro», 1904) та Уільям Волінг, автор праці «Расова війна на півночі» («Race War in the North», 1908), у якій він описував катування та знущання над афроамериканцями та закликав до формування потужної суспільної організації для протистояння цим

процесам.

Асоціація започаткувала журнал «Crisis», який набув дуже широкої популярності серед темношкірого, а з роками і білого населення, вела активну боротьбу проти сегрегації, а також дискримінації щодо місця проживання, освіти, роботи, голосування; виступала за цивільні права афроамериканців. Вона також розгорнула активну діяльність проти лінчування, опублікувала працю «Тридцять років лінчування у Сполучених Штатах: 1889–1918» («Thirty Years of Lynching in the United States: 1889-1918», 1919), викривала факти лінчування на сторінках основних газет країни.

Серед відомих американських учених, які виступали за визнання іммігрантів важливою складовою американської нації, були Х. Каллен, Дж. Дьюї, Р. Парк, Л. Вірт та ін. Так, Х. Каллен у статті «Демократія проти плавильного ковзана» (1915) виступав з різкою критикою суспільних діячів, що вбачали «нових» іммігрантів єдиною і головною причиною економічних страхів та проблем «старих» американців, спростовував ідею, що нова імміграція «спотворює суспільне життя та соціальні ідеали». Аналізуючи демографічну та економічну ситуацію, що склалися, побоювання «старих» американців втратити роботу або частину заробітної плати через згоду іммігрантів працювати за менші гроші, він, зокрема, наголошував: «Обмеження імміграції може, звичайно, призвести до певних результатів лише за умови обмеження жадності підприємців, що і є причиною» [8]. Каллен бачив традиційні ідеали політичного й соціального життя Америки через призму культурного плюралізму.

У 20-х роках англоконформізм як домінантна течія переживав кризу і почав поступатись іншій парадигмі етнічного розвитку в США – «плавильному ковзану», що існувала в країні ще з XVIII століття, але не була такою впливовою. Відомо, що у 1776 році англо-американський письменник, філософ і публіцист Т. Пейн писав: «Європа, а не Англія, є матір'ю Америки» [11, с. 4]. Відповідно до цієї парадигми формування американської національної ідентичності мало відбуватись шляхом амальгамації (злиття) усіх народів, як культурної, так і біологічної. Передбачалось, що в «ковзані» іммігранти асимілювались та перетворювались на американську націю, відмінну від англосаксонської. Однак ставлення до міжетнічних шлюбів все ще було упередженим з боку значної частини американців. У той час як біологічна асиміляція серед білого населення набувала обертів, значна доля суспільства не залишала в «ковзані» місця для афроамериканців, індіанців та ін.

Теорія «плавильного ковзана» була розвинута у працях відомого соціолога Р. Парка. Для нього було очевидним, що головною сценою, на якій відбувався етнічний розвиток, ставали міста. Працюючи в Чиказькому університеті, Р. Парк та Л. Вірт розглядали велике місто як свого роду лабораторію, у якій на практиці можна було вивчати процес асиміляції у суспільстві, де мовна асиміляція була найсуттєвішим його моментом.

У 1922 році Парк опублікував роботу «Іммігрантська преса та її контроль», у якій виклав результати своїх досліджень іммігрантської преси на предмет лояльності до американських цінностей та американського способу життя. Він, зокрема,

зазначав: «...американізм буде краще розвиватись, якщо піде шляхом взаємного культурного обміну між „новими” іммігрантами та „старими” американцями в інтересах спільного блага» [10]. Розмірковуючи про причини труднощів у вивченні англійської мови, про необхідність публікацій рідною мовою, учений пояснює їх в такий цікавий спосіб. Він поділяє словниковий запас людини на дві частини. Одна – це слова ідіоматичні, експресивні, особисті. Це повсякденні слова людини, рідна мова (*mother tongue*) у вузькому значенні цього слова. Друга частина складається із слів, які є більш формальними, чіткими, але менш експресивними. На думку Парка, набагато легше оволодіти саме формальною частиною словникового запасу. Ось чому для багатьох іммігрантів просто конче необхідно спілкуватися саме рідною мовою, материнською мовою своїх предків, яка «...є джерелом його (іммігранта – А. Ш.) пісень, музики, молитов, мудрості, засобом вираження почуттів, надій та страхів, підтримки з боку друзів... Він навчає цієї мови своїх дітей не за якоюсь педагогічною системою, а в школі батьківської любові, коли кладе немовля собі на груди, і його маленькі рученята торкаються грубої батьківської щоки. Навчаючи материнської мови, він робить з немовля громадянина країни, в якому об'єднується минуле й майбутнє» [10]. Науковець доходить висновку, що відокремленість іммігрантів є однією із складових загального процесу адаптації до нового середовища, який він бачить не тільки як боротьбу за існування різних мов та культур за збереження культурної спадщини, а й як прагнення іммігрантів отримати доступ до світової та загальноєвропейської культури завдяки рідній мові.

Отже, обидві парадигми, що існували в першій половині ХХ століття, потребували певних змін, оскільки в гонитві за побудовою об'єднаної нації не враховували культурної складової. Так, прибічники англосаксонської моделі розглядали культуру іммігрантів як недосконалу часто через їхню бідність та неосвіченість. Навмисно ігнорувався той факт, що американська нація, сформована переселенцями з різних етнічних груп, має культуру, що виникла шляхом поєднання різних національних культур: ірландської, німецької, скандинавської, слов'янської, італійської, єврейської, мексиканської та ін. Не слід забувати про значний внесок у цей процес негритянського та індіанського народу. В результаті замість здорової етнічної інтеграції в суспільстві зародилась зневага, підозра, етнічна відособленість, які унеможливлювали процес формування єдиної нації. Більш прогресивна модель «плавильного ковзана» у зазначений період усе ще була під впливом наслідків англоконформізму, і тому дискримінація афроамериканців, індіанців та інших «кольорових» народів гальмувала їхню культурну асиміляцію.

Отже, спираючись на сучасні визначення діалогу культур як найбільш сприятливої основи для розвитку міжетнічних стосунків, можна зробити висновок, що в першій половині ХХ століття діалог між культурами в американському суспільстві був ускладнений через міжетнічне напруження народів, що були носіями певних культур. Процес взаємодії був доволі однобічним, оскільки американізація передбачала оволодіння американською культурою лише шляхом вивчення англійської мови та перекладу англійською мовою, дублювання або копіювання американського способу життя. А в процесі взаємодії одна культура не може

спростовувати, забороняти іншу, навпаки, має відбуватися розуміння світу іншої культури.

Крім того, діалог передбачає взаємодію рівноправних суб'єктів, що неможна сказати про американське суспільство тих часів, коли культури «нових» іммігрантів та кольорових народів розглядали як відсталі, як такі, що спотворюють соціальні ідеали. В зазначений період не враховувався той факт, що кожна культура є неповторною, а неповторність не означає відсталості. Відсталими країни можуть бути в інших галузях, наприклад, в економіці, можна також говорити про культурну відсталість окремої людини. Але саме національні особливості, унікальність певної культури роблять її рівною та рівноправною щодо інших культур.

На тлі всебічного напруження спроби окремих організацій, науковців та суспільних діячів протистояти зазначеним руйнівним процесам не призвели до діалогу культур як фактору примирення, довіри та взаємної поваги. Тому з середини ХХ століття в США набув обертів новий напрям етнічного розвитку – культурний плюралізм.

Література:

1. Буш Г. Диалогика и творчество [Текст] / Г. Буш. — Р. : Авотс, 1985. — 318 с.
2. Владиченко Л. Д. Філософські та релігійні аспекти проблеми діалогу: компаративний аналіз творчості Мартіна Бубера та Михайла Бахтіна [Текст] : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Л. Д. Владиченко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2007. — 189 с.
3. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / І. Ю. Мязова ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2008. — С. 4.
4. Орлова М. Диалог как коммуникативный режим [Текст] / М. Орлова, С. Ячин // Человек. — 2001. — № 5. — С. 142—148.
5. Сайко Е. В. О природе и пространстве «действия» диалога [Текст] / Е. В. Сайко // Социокультурное пространство диалога. — М., 1999. — С. 9—32.
6. Чертина З. С. Плавленный котел? Парадигмы этнического развития США [Текст] / З. С. Чертина. — М., 2000. — 164 с.
7. Grant M. The Passing of the Great Race; or, The racial basis of European history [Electronic Resource] // M. Grant. — 4th rev. ed. — New York : Charles Scribner's Sons, 1936. — Режим доступу: <http://www.churchoftrueisrael.com/pgr/pgr-07.html>
8. Kallen H. M. Democracy Versus the Melting Pot. A Study of American Nationality [Electronic Resource] / H. M. Kallen // The Nation. — Feb. 25. — 1915. — Режим доступу: <http://www.expo98.msu.edu/people/Kallen.htm>
9. Outline of American History [Text] / ed. by G. Clack. — [S. l.] : Bureau of International Information Programs U.S. Department of State, 2005. — 367 p.
10. Park R. E. The Immigrant Press and Its Control [Electronic Resource] / R. E. Park . — New York and London : Harper & Brothers Publishers, 1922. — 462 p. — Режим доступу: http://www.archive.org/stream/immigrantpressits00park/immigrantpressits00park_djvu.txt
11. Portrait of the USA [Text] / ed. by George Clack. — [S. l.] : US Information Agency, 1997 — 96 p.

12. The Constitution of the Immigration Restriction League [Electronic Resource] // Immigration Restriction League. — Harvard University Library Open Collections Program. — Режим доступу: <http://www.ocp.hul.harvard.edu/>

13. Roosevelt T. True Americanism [Electronic Resource] / T. Roosevelt // The Forum magazine. — April, 1894. — Режим доступу: <http://www.theodore-roosevelt.com/images/research/speeches/trta.pdf>